

Dobrosielski, Kajetan

Początki kształtowania się władz powiatowych i miejskich w Sierpcu

Notatki Płockie 25/1-102, 13-15

1980

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Początki kształtowania się władz powiatowych i miejskich w Sierpcu

Pomyślnie rozwijająca się ofensywa zimowa Armii Radzieckiej i Wojska Polskiego w 1945 roku, doprowadziła do rozbicia głównych sił niemieckich i wyzwolenia pozostających do- tychczas pod okupacją hitlerowską ziem pol- skich, w tym i Ziemi Sierpeckiej¹⁾.

W ciągu kilku dni, łamiąc opór nieprzyja- ciela, związki taktyczne 65 armii pod dowódz- twem gen. pułkownika Pawła Batowa, 70 armii gen. pułkownika Wasyla Popowa oraz 2 armia uderzeniowa gen. pułkownika Iwana Fiediu- nińskiego wyzwoliły powiat sierpecki. Już 19 stycznia oswobodzono m.in. Raciąż (65 A) i Żu- romin (2 AUd.), 20 stycznia Biezuń (wojska 381 DP 98 korpusu armijnego 2 AUd.), Kozie- brody (65 lub 70 A) i Sierpc (65 A), 21 stycz- nia Golezszyn (70 A) i Gozdowo (70 A) oraz 22 stycznia Mochowo (70 A), Pawłowo (70 A) i inne miejscowości²⁾. W walkach o wyzwolenie Ziemi Sierpeckiej poległo około 760 sze- regowych, podoficerów i oficerów radzieckich, których zwłoki w większości złożono na sier- peckim cmentarzu³⁾.

Wraz z wyzwoleniem, w historii miasta i po- wiatu rozpoczął się nowy okres związany z ra- dykalnie zmienioną sytuacją polityczną. Przed aktywnym Polskiej Partii Politycznej i powoła- nymi do działalności konspiracyjnymi radami narodowymi stanęły nowe zadania. Przy po- mocy oficerów radzieckich z komendantury wojennej w Sierpcu, działacze PPR przystą- pili do porządkowania najpilniejszych spraw. W pierwszej kolejności należało opanować chaos, jaki towarzyszył momentowi wyzwolenia, powołać władze i zabezpieczyć porzucone i opuszczone mienie poniemieckie przed roz- szabrowaniem.

Już 20 stycznia, po zakończonym wiecu mieszkańców Sierpcu na terenie byłego wię- zienia niemieckiego w miejscowym klasztorze, dokonano wyboru tymczasowych władz. Pierw- szym starostą powiatowym, zgodnie z uchwałą jaka zapadła na ostatnim konspiracyjnym po- siedzeniu Powiatowej Rady Narodowej 28 paź- dziernika 1944 roku w Zgąrowie, został Henryk Kuciński. Na stanowisko burmistrza miasta Sierpcu powołano Hieronima Boliszewskiego, sekretarzem Komitetu Miejskiego PPR został Jerzy Krajewski, naczelnikiem poczty Stani- sław Boczkowski, naczelnikiem stacji kolejowej — Tyburski, komendantem Milicji Oby- watelskiej — Herman Joński, komendantem obozu dla Niemców⁴⁾ — Stanisław Bretyn, szefem Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa

Publicznego — Bolesław Lewandowski, inspek- torem szkolnym — Adam Zwoliński. Na czele PRN stanął Michał Paprocki — Przewodni- czący Konspiracyjnej Rady Narodowej⁵⁾. W dniach następnych kształtowały się pozos- tałe powiatowe, miejskie i terenowe organa władzy.

Na specjalnym posiedzeniu w dniu 24 stycz- nia powołano pierwsze władze miejskie w Sierpcu. W skład ukonstytuowanej Miej- skiej Rady Narodowej weszli: Feliks Szalkow- ski jako przewodniczący, Jerzy Krajewski wi- ceprzewodniczący, Alfons Kłopotociński — sek- retarz oraz Józef Chmielewski, Józef Jaro- szewski, Henryk Kuciński, Jan Muzyczyszyn, Stanisław Piórkowski, Jan Rajewski, Waclaw Skudlarski, Franciszek Urban i Izidor Wierz- bicki jako członkowie. W toku posiedzenia Józef Chmielewski złożył sprawozdanie o sta- nie bezpieczeństwa w terenie i sytuacji w mi- licji. W jej szeregach znalazło się wówczas 60 osób, uzbrojonych zaledwie w 16 karabi- nów. W toku dyskusji, jaka wywiązała się nad tym zagadnieniem, MRN poleciła, w trosce o właściwe oblicze i skład MO, J. Chmielew- skiemu dokonać wnikliwej analizy i oceny przydatności poszczególnych funkcjonariuszy do służby i usunięcia nieodpowiednich osób z szeregów milicji. Upoważniono go także do przyjmowania wszelkich przedmiotów skład- nych przez mieszkańców miasta w myśl wy- danych wcześniej zarządzeń o zwrocie zagra- bionego mienia poniemieckiego. Rzeczy te przeznaczone częściowo dla wojska, częściowo do dyspozycji władz miejskich.

Sprawozdanie o stanie młynów w Sierpcu i możliwości ich uruchomienia, złożył Stani- sław Kuciński. Stwierdził on, że młyny wodne, po przejściu frontu zostały szybko uruchomio- ne i zdolne są do podjęcia produkcji. W zwią- zku z tym, w trosce o zapewnienie zaopatrze- nia ludności w chleb, MRN postanowiła zwró- cić się do komendanta wojennego o przydzie- lenie miastu zboża znajdującego się w maga- zynie miejscowego punktu skupu (Getreide- handel). Równocześnie postanowiono, aby mły- ny wydawały 25 kilogramów mąki za 100 ki- logramów żyta. Resztę zaś, w miarę posiada- nych rezerw, winny realizować dopiero po upływie dwóch tygodni. Ponadto przemiał miał być dokonywany tylko na razówkę.

Zadanie uruchomienia piekarń Rada powie- rzyła Franciszkowi Urbanowi i piekarzowi

Janowi Rajewskiemu, natomiast magazynowanie wszelkich artykułów spożywczych zlecono Wacławowi Skudlarskiemu. Zagadnienia związane z przerwana produkcją miejscowej młeczarni omówił Iwanejko. Po rozważeniu możliwości rozpoczęcia pracy, MRN postanowiła zwrócić się z żądaniem do jej kierownika o szybkie, w miarę możliwości, podjęcie produkcji. Kłopoty ze szkolnictwem i trudności związane z rozpoczęciem nauki dość szeroko przedstawił Adam Zwoliński. Jemu też powierzono zorganizowanie, wspólnie z miejscowymi nauczycielami, oświaty zarówno w mieście jak i w powiecie. Problem unieruchomienia elektrowni poruszył Jarzyński, któremu Rada zaleciła obowiązek sprawnego przeprowadzenia remontu i możliwie szybkiego zapatrzenia miasta w energię elektryczną.

Sprawozdanie ze stanu zdrowotności mieszkańców Sierpca i realnych możliwości udzielenia pomocy lekarskiej, złożył lekarz Franciszek Piaseczyński, zaś aptekarz mgr Krupke przedstawił stan miejscowej apteki. Oznajmił on, że przed otwarciem punktu aptecznego, koniecznym jest jego uporządkowanie. Jednakże było to chwilowo niemożliwe, bowiem apteka znajdowała się pod kierownictwem radzieckich władz wojskowych. Po zapoznaniu się ze stanem faktycznym, upoważniono burmistrza, mgr Krupke i Franciszka Piaseczyńskiego, by 25 stycznia zwrócili się z prośbą do komendanta wojennego mjra Winogradowa o wyrażenie zgody na uruchomienie apteki oraz wydanie zezwolenia na korzystanie z lekarstw przez miejscowy szpital i osoby prywatne.

W toku narady poruszono także sprawę właściwej gospodarki lokalami i przydziału mieszkań. W tym celu powołano komisję mieszkaniową na czele z Józefem Drażkiewiczem. Ponadto w jej skład weszli: Franciszek Boczek, Jan Kłobukowski, Franciszek Kłos, Stanisław Ostrowski oraz Bronisław Reński.

Z uwagi na poważne problemy związane z zapewnieniem opieki ludziom niedołącznym i tym, dla których niezbędna była pomoc, utworzenie Komitetu Opieki Społecznej powierzone Zofii Gałęskiej, nauczycielce miejscowego gimnazjum. Rada postanowiła także, w trosce o właściwe gospodarowanie artykułami spożywczymi, by piekarnie i sklepy prowadzące sprzedaż artykułów pierwszej potrzeby, prowadziły listę klientów. Jako normę sprzedaży ustalono 0,5 kilograma chleba dziennie dla jednej osoby⁶⁾.

Podjęte przez MRN kroki na drodze uporządkowania najważniejszych problemów dnia codziennego, miały ustabilizować sytuację panującą w mieście w pierwszych dniach wolności. Miały one zahamować przejawy szabru, rozkradania opuszczonego i porzuconego mienia, które z mocy prawa stało się własnością państwa.

Nieco później, bo 28 stycznia, zwołano pierwsze posiedzenie Powiatowej Rady Naro-

dowej w Sierpcu. Udział w nim wzięli m.in. przewodniczący konspiracyjnej PRN Michał Paprocki ze Skoczkowa, Henryk Tułodziecki z Grąbca, Władysław Lewandowski ze Skoczkowa, Józef Siemiński ze Stropkowa, Stanisław Zduńczyk z Grąbca, Józef Chmielewski ze Studzienca, Jan Socha ze Zgagowa, Jan Włodarski z Maku, Józefat Podsojowicz z Rościszewa, Antoni Zbrojski z Sierpca, Józef Głodkowski z Grąbca, Wacław Perkowski z Woli Grąbieckiej oraz Tomasz Kwolek i Cezary Siwiński ze Stropkowa. W spotkaniu tym uczestniczył także starosta powiatowy Henryk Kuciński oraz Herman Joński — komendant Powiatowej Komendy Milicji Obywatelskiej. Otwarcia obrad Rady dokonał Michał Paprocki. W dyskusji, jaka wywiązała się nad aktualną sytuacją ekonomiczną, społeczną i polityczną powiatu, starosta H. Kuciński w okolicznościowym przemówieniu przedstawił znaczenie i zadania rad narodowych w życiu społeczeństwa oraz rolę jaką winna spełniać PRN w kształtowaniu się władz terenowych w powiecie sierpeckim. Sprawom zaprowadzenia i zabezpieczenia porządku tak w mieście jak i w powiecie wiele miejsca poświęcił w swoim wystąpieniu H. Joński, natomiast J. Socha zilustrował problem przygotowań do podjęcia prac nad przeprowadzeniem reformy rolnej uzasadniając równocześnie konieczność szybkiego jej realizowania.

Henryk Tułodziecki omówił zagadnienia szkolnictwa wskazując jednocześnie na konieczność mobilizacji kadr nauczycielskich i szybkiego rozpoczęcia nauki. W toku obrad przybył przedstawiciel Urzędu Wojewódzkiego Warszawskiego, wojewoda Stanisław Mazur oraz przewodniczący Wojewódzkiej Rady Narodowej. W swoich wystąpieniach zgodnie podkreślali konieczność szybkiego powołania do działalności aparatu administracyjnego, uruchomienia przemysłu i handlu oraz rozpoczęcia nauki w szkołach. W czasie ożywionej dyskusji, na wniosek Wacława Skudlarskiego dokonano wyboru starosty i wicestarosty. Funkcję starosty Rada powierzyła H. Kucińskiemu, zaś wicestarosty H. Boliszewskiemu. Na stanowisko burmistrza miasta Sierpca zatwierdzono, powołanego wcześniej przez MRN, Feliksa Szalkowskiego. Na wniosek J. Sochy, po dłuższych rozważaniach, Rada większością głosów na pełnomocnika powiatowego do spraw reformy rolnej wybrała Antoniego Zbrojskiego.⁷⁾

Reorganizacji Rady dokonano już 17 lutego, dokooptowując w jej skład nowych członków. Przewodniczącym PRN został Leon Maciejewski z Woli Grąbieckiej, wiceprzewodniczącym H. Boliszewski, który jednocześnie zrzekł się sprawowanej dotychczas funkcji wicestarosty, oraz J. Siemiński i S. Zduńczyk jako członkowie Prezydium. Funkcję wicestarosty, w miejsce ustępującego H. Boliszewskiego, powierzono Antoniemu Zbrojskiemu. Dokonano także wyboru organu wykonawczego Rady, jakim

był Wydział Powiatowy. Składał się on z sześciu członków na czele z przewodniczącym, którym był starosta, wchodzący również w skład PRN. W skład wyłonionego wówczas Wydziału weszli: Kazimierz Wolski z Woli Grąbieckiej, Jan Socha z Grabowa, Tomasz Kwolek ze Skoczkowa, Waclaw Perka z Woli Grąbieckiej, Henryk Tułodziecki oraz Michał Paprocki⁸⁾.

Charakterystycznym zjawiskiem dla pierwszych dni po wyzwoleniu była niezmiernie duża płynność kadr, co znacznie utrudniało stabilizację życia gospodarczego i politycznego. Zasadniczy ich trzon wywodził się z grona działaczy konspiracyjnych PPR oraz partyzantów Armii Ludowej, którzy w znakomitej większości weszli w skład organów milicji i Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego.

W ślad za powołaniem władz powiatowych, tworzone organa władzy ludowej w terenie. Znacznej pomocy udzielili przedstawiciele Armii Radzieckiej — komendanci wojenni działający w poszczególnych gminach powiatu⁹⁾. Często był to ruch spontaniczny, poprzedzony wiecami i licznymi zebraniemi wiejskimi, na których mieszkańcy dokonywali wyboru swoich przedstawicieli do władz gminnych. W wyniku podjętych prac organizacyjnych udało się wkrótce powołać do życia rady i urzędy gminne.

Powołane władze powiatowe, miejskie i gminne, które w zasadzie ukonstytuowały się w pierwszej połowie lutego, oraz aktywi pepperowski, przy znacznym poparciu działaczy dość prężnego organizacyjnie Stronnictwa Ludowego, stały wobec trudnych problemów gospodarczych, społecznych i politycznych, pogłębianych przez propagandę i aktywy dywer-

sji organizującego się do walki z władzą ludową politycznego i zbrojnego podziemia.

Rozwiązując podstawowe kłopoty dnia codziennego w pierwszej kolejności przystąpiono do opanowywania chaosu; z wielkim trudem zabezpieczano żywność, magazyny i sklepy przed rozkradaniem. Zabezpieczano także mienie poniemieckie.

Wraz z początkami działalności administracyjnej w powiecie, zaczęły napływać rozporządzenia i instrukcje władz wojewódzkich i centralnych. Rozplakowano m.in. i w terenie znaczną ilość obwieszczeń wojewody warszawskiego z dnia 18 stycznia 1945 roku o rejestracji wszystkich urzędników państwowych i samorządowych pozostających w służbie przed 1 września 1939 roku oraz rozporządzenie z tą samą datą o natychmiastowej odbudowie administracji i życia gospodarczego¹⁰⁾. Nieco później, bo 6 lutego, ukazał się rozkaz nr 1 komendanta wojennego na powiat sierpecki o obowiązku meldunkowym, ochronie mienia, zgłaszaniu mienia poniemieckiego itp. Miał on położyć kres rozprężeniu, jakie towarzyszyło pierwszym dniom wolności, zapobiegał również w poważnym stopniu dewastacji pozostawionego majątku oraz ograniczał kradzież pozostawionego i niezabezpieczonego mienia.¹¹⁾

Wkraczając powoli w etap względnej stabilizacji wewnętrznej, przystąpiono do usuwania zniszczeń wojennych i odbudowy życia gospodarczego, społecznego i politycznego na terenie powiatu. Prace te przebiegały w trudnych warunkach, w okresie konfrontacji sił z legalną opozycją skupioną wokół Polskiego Stronnictwa Ludowego oraz działalnością politycznego i zbrojnego podziemia.

PRZYPISY

1. Określenie Ziemia Sierpecka użyte jest zamiennie z powiatem sierpeckim. Jednakże w rzeczywistości nie pokrywa się z jego granicami administracyjnymi.
2. B. Dolata: Wyzwolenie Polski 1944—1945. Warszawa 1974, s. 374—525; K. Sobczak: Wyzwolenie Mazowsza przez Armię Radziecką i Ludowe Wojsko Polskie w latach 1944—1945. „Rocznik Mazowiecki” 1967, T. I, s. 81—102; Tenże: Operacja Mazowiecko-Mazurska 1944—1945. Warszawa 1967, s. 242—249.
3. Kalendarium wydarzeń społeczno-politycznych na terenach pow. sierpeckiego w latach 1939—1945. Materiały Komisji Historycznej przy KM PZPR w Sierpcu.
4. Niemcy, przeważnie Volksdeutsche, w liczbie około tysiąca byli zobozowani częściowo w Sierpcu, częściowo rozesłani po pewnym czasie do pracy, najczęściej w gospodarstwach rolnych. Sprawozdanie Starosty Powiatowego w Sierpcu za maj 1945 rok. Archiwum Państwowe m.st. Warszawy i Województwa Warszawskiego (dalej APW), Urząd Wojewódzki Warszawski (dalej UWW) Wydział Społeczno-Polityczny, t. 143.
5. PPR we wspomnieniach działaczy powiatu sierpeckiego. Materiały Komisji Historycznej przy KM PZPR w Sierpcu, s. 21. W swoich relacjach S. Boczkowski, K. Wolski i inni wskazują, że 23 stycznia na spotkaniu u dra Malewicza na polecenie komendanta wojennego, starostą powiatowym został H. Boliszewski. Urząd ten wkrótce przekazał on H. Kucińskiemu.
6. Protokół nr 1 z posiedzenia Miejskiej Rady Narodowej w Sierpcu z dnia 24 stycznia 1945 roku. Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Płocku (dalej WAP), Powiatowa Rada Narodowa i Wydział Powiatowy w Sierpcu, t. 96.
7. Protokół nr 1 z posiedzenia PRN w Sierpcu z dnia 28 stycznia 1945 roku. Tamże, t. 1.
8. Protokół nr 2 z posiedzenia PRN w Sierpcu z dnia 17 lutego 1945 roku. Tamże.
9. Przykładem może być fakt, że m.in. z inicjatywy komendanta wojennego na gm. Gutkowo powołano 9-osobową GRN, która nie przejawiała większej inicjatywy społeczno-gospodarczej i właściwie była czynnikiem szkodliwym. Po interwencji władz powiatowych, Rada ta postanowiła rozwiązać się i poleciła Zarządowi Gminnemu przeprowadzenie w całej gminie wyborów do GRN. Dokonano jednocześnie zmiany wójta tej gminy. Protokół z dokonanej w dniu 24 maja 1945 roku lustracji Zarządu Gminy Gutkowo przez Inspektora Samorządu Gminnego na powiat sierpecki. APW, UWW Wydział Społeczno-Polityczny, t. 143.
10. Sprawozdanie sytuacyjne Starostwa Powiatowego w Sierpcu za maj 1945 rok. Tamże.
11. Rozkaz nr 1 komendanta wojennego na powiat sierpecki. Tamże, Wojewódzki Urząd Informacji i Propagandy, Urząd Powiatowy w Sierpcu, t. 6.